

KATECHIZÁCIA AKO VSTUP CEZ DVERE DO NOVOZÁKONNEJ CIRKVI

Ján PILKO

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Slovo „katechéza“ pochádza z gréckeho slova „κατηχέω“ ktorého hlavným významom v Starej Zmluve bolo „oznamovať“ alebo „informovať široké publikum“. Antický grécky básnici katechizovali verejnosť a v divadle, kde recitovali svoje básne.¹⁸ Oveľa menej využívaným významom tohoto termínu v antike „κατηχέω“, bolo viac využívané práve v kresťanskej praxi ako „učiť“, alebo „poučiť“.¹⁹

Naša slovanská terminológia - "oznámiť", "oznamovať", "oznámenie", zodpovedajúci gréckemu κατηγέω, κατηχούμες, κατηχήσις, nie je úplne najlepší preklad a je skôr viac orientovaný na starodávnejšie používanie gréckych slov, než na to čo je skôr používané a chápané v kresťanskej praxi. Koniec koncov, kresťanský katechéta nie je ani oznamovateľ ani rečník, ako v antickom Grécku, ale primárne je učiteľom kresťanskej viery a duchovným vodcom. V apoštolských časoch katechéza najčastejšie znamenala ústnu výučbu vo všetkom, čo sa týka zásad kresťanskej viery a života. Podľa definície Izidora Sevilského (†636) katechumenom sa nazýva ten, ktorý sa v súčasnej dobe stretol s vierou, ale ešte nebol pokrstený. V tomto význame sú aj dnes najčastejšie používané slová „katechéza“ a „katechumen“.²⁰

¹⁸ Pozri BEYER, H.W.: *Katichéo. Theological Dictionary of the New Testament*. Grand Rapids: Eerdmans 1965, diel 3 s. 638 - 640.

¹⁹ Tento termín ako prvý použil Filon Alexandrijský. Pozri: Filon Alexandrijskij. 1994. *O Posolstve k Gaju. Josif Flavij Protiv Flakka. O Drevnosti evrejskogo naroda. Protiv Apiona*. Vyd. Gešarim – Mosty kultury 1994, s. 51 – 112. ISBN 5 -7349-0021-4

²⁰ GAVRILJOK, P. 2001. *Istorija katechizacii v drevnej cerkvi*. Pod. red. svjašč. Georgija Kočetkova – Moskva : Svjato-Filaretovskaja moskovskaja vysšaja pravoslavno-christianskaja škola, 2001, s. 15 – 16.

Katechéza ako dar Svätého Ducha sa zrodila zo živej potreby zdieľať vieru s okolitými ľuďmi. V modlitebnom spoločenstve kresťanov za spoločným stolom, prebiehala katechizácia nových členov cirkvi ústnou formou ktorú mi dnes nazývame tradícia, a ktorá predchádzala písanému Evanjeliu. O existencii tejto ústnej tradícii hovorí v úvode svojho evanjelia svätý Lukáš: „*Hoci sa už viacerí pokúšali vyrozprávať rad-radom udalosti, ktoré sa u nás stali, ako nám to podali tí, čo boli od začiatku očitými svedkami a služobníkmi slova, predsa som aj ja uznal za dobré dôkladne a sústavne prebádať všetko od začiatku a napísať ti, vznešený Teofil, aby si poznal spoľahlivosť náuky, do ktorej ňa zasvätili*“²¹ (περὶ ὧν κατηχήθης). Evanjelista Lukáš vidí vo svojom Evanjeliu písomne zaznamenané to, o čom bol Teofil oboznámený ústne.

Prax katechizácie takýmto spôsobom vidíme v prvých dobách kresťanstva v čase svätých apoštolov, čo nebolo ničím zvláštnym, keďže apoštoli poznali Christa osobne, ako Bohočloveka ktorý žil medzi nimi. To je zásadný rozdiel medzi apoštolským obdobím prvého storočia a súčasným obdobím takmer o 2000 rokov neskôr.

Prvým katechetom v dejinách kresťanstva bol samotný Isus Christos. Nie je preto náhodné, že jedno z najčastejších oslovení Isusa s ktorým sa stretávame na stranách Evanjelia je práve slovo „Učiteľ“. Z Matúšovho Evanjelia sa dozvedáme, že židovský učiteľia- rabíni, knižnici, farizeji, veľmi radi sedávali na popredných miestach v synagógach či rôznych slávnostiach a radi sa nechávali oslovovať „učiteľ – rabbi“²², čo zjavne znamenalo rešpekt a podriadenie. Evanjelista Matúš vidí v Isusovi nie len jedného z učiteľov, ale jediného Učiteľa. Odsudzujúc márnivosť zákonníkov a farizejov, Isus hovorí svojim učeníkom, aby sa nepovažovali za rabínov „*Vy sa však nedávajte volať Rabbi, lebo jeden je váš Učiteľ a vy všetci ste bratia.*“²³ Zaujímavé je, že Nový zákon sa vyhýba tomu, aby

²¹ Lk 1 3 – 4.

²² Mt 24, 7.

²³ Mt 24, 8, 10

sa volali prví kresťanskí učitelia rabíni, skôr sa všade používal neutrálnejší výraz známi predovšetkým gréckemu publiku "διδάσκαλος" - učiteľ.²⁴

Prví Christoví nasledovníci sa nazývali jednoducho jeho učeníkmi. Pomenovanie "kresťania", čo znamená nasledovníci Mesiáša, sa prvýkrát začalo používať v Antiochii²⁵.

Pre ostatných okolo či to boli Židia, alebo pohania, ktorí vedeli o kresťanoch iba z počutia, boli kresťania prvého storočia členmi sekty, ktorá v vo vnútri judaizmu vytvorila akési nebezpečné učenie.²⁶

Božia vôľa našla svoju naplnenie pri vtelení Christa. O túto radostnú správu, sa chceli kresťania čo najskôr podeliť s celým svetom. V porovnaní s otázkou osobnosti Christa mali všetky ostatné rozdiely nového hnutia s judaizmom druhoradý význam. Základná nezhoda medzi novým hnutím a judaizmom bola otázka poznania Isusa ako Mesiáša. Kresťania sa považovali za nový vyvolený národ v ktorom sa naplnili všetky proroctvá o Mesiášovi, ktoré boli v Starej Zmluve. Pre kresťanov bol príchod Christa, príchodom Nebeského Kráľovstva.

Srdcom Christovho učenia bolo kázanie o príchode nebeského Kráľovstva. Christos učil ľudí to čo najviac od nich Boh chce, aby hľadali najprv Nebeské Kráľovstvo. V podobenstvách ktoré Christos hovoril svojim učeníkom a ľuďom, ktorí ho počúvali sa nebeské Kráľovstvo, ktoré bolo pre nich vzdialené a nedostupné stalo blízke a želajúce získať ho.

²⁴ Pozri GAVRILJOK, P. 2001. *Istorijskaja katechizacija v drevnej cerkvi*. Pod. red. svjašč. Georgija Kočetkova – Moskva : Svjato-Filaretovskaja moskovskaja vysšaja pravoslavno-christianskaja škola, 2001, s.17.

²⁵ Sk 11, 26.

²⁶ „Po piatich dňoch zišiel veľkňaz Ananiáš s niekoľkými staršími a istým rečníkom Tertullom a predstúpili pred miestodržiteľa so žalobou proti Pavlovi. Predvolali ho a Tertullus začal prednášať obžalobu: Tvojou zásluhou môžeme sa tešiť hlbokému mieru a vďaka tvojej rozvážnosti uskutočnili sa nápravy v prospech tohto národa. Toto uznávame, vznešený Félix, vždy a všade s veľkou vďačnosťou. No aby som ťa pridlho nezdržoval, prosím ťa, krátko nás vypočuj s láskavosťou, pre teba príznacnou. Zistili sme totiž, že tento muž je ako morová nákaza a vyvoláva rozbroje medzi všetkými Židmi na celom svete a je pohlavárom sekty nazirejov. Dokonca sa pokúsil znesvätiť aj chrám, ale sme ho chytili. Keď ho budeš vypočúvať, budeš môcť aj sám spoznať to všetko, z čoho ho my obviňujeme. K Tertullovi sa pripojili aj Židia a tvrdili, že je to tak.“ (Sk 24 1 – 9.)

Celý pozemský život Isusa Christa od narodenia až do vzkriesenia bol jedným veľkým kázaním o Božom Kráľovstve. Jedinečnosť Jeho učenia – katechizácie spočívala v tom, že Sám Christos bol vtelením tohto učenia. Isus učil nielen slovami, ale aj osobným príkladom a skutkami. Takže na pochybnosti Jána Krstiteľa sa mu dostalo odpovede: „*Slepí vidia, chromí chodia, malomocní sa očisťujú, hluchí počujú, mŕtvi vstávajú a chudobným sa ohlasuje evanjelium.*“²⁷

Podobne ako farizeji aj Christos kázal o zmŕtvychvstaní všetkých ľudí. Na rozdiel od farizejov učil nie len slovami ale potvrdzoval to aj svojimi skutkami. Ako príklad si môžeme uviesť rozhovor medzi Christom a Martou pri hrobe jej brata Lazára. „*Pane! Keby si bol tu, môj brat by nebol zomrel. Ale aj teraz viem, že o čokoľvek by si prosil Boha, Boh ti to dá.* Isus jej povedal: *Tvoj brat vstane z mŕtvych!* Marta mu povedala: *Viem, že vstane pri vzkriesení v posledný deň.* Povedal jej Isus: *Ja som vzkriesenie a život. Kto verí vo mňa, aj keď zomrie, bude žiť. Nik neumrie naveky, kto žije a verí vo mňa. Veríš tomu?* Povedala mu: *Áno, Pane, ja som uverila, že ty si Christos, Boží Syn, ktorý mal prísť na svet.*“²⁸ Tieto slová o vzkriesení silne zapôsobila na Martu a ona rýchlo beží domov, aby zavolała svoju sestru Máriu. Význam toho, čo Christos povedal Marte je jasný iba vtedy, keď Isus skutočne privádza Lazára späť k životu. Rozprávať o vzkriesení mŕtvych môže aj človek, ale iba Boh má tu moc človeka vzkriesiť.²⁹

Christos sa od ostatných učiteľov Izraela líšil tým, že učil, ktorému bola daná moc od Samotného Boha. Faktom je, že judaizmus pripisuje veľký význam kontinuity v prenose učenia, a preto neuznával tzv. „samozvaného učiteľa“, ktorého videli v osobe Isusa Christa. Výučba spočívala predovšetkým v interpretácii Tóry a tiež štúdiu prorockých kníh vo svetle existujúcej ústnej tradície. Christos vykladal Písmo v synagóge bez toho, aby sa predtým učil u nejakého významného židovského učiteľa: „*Židia sa čudovali a hovorili: Ako to, že sa tento vyzná v Písmach, hoci sa neučil?* Isus im odpovedal: *Moje učenie nie je moje,*

²⁷ Mt 11, 5.

²⁸ Jn 11 22 – 27.

²⁹ GAVRILJOK, P. 2001. *Istorija katechizacii v drevnej cerkvi*. Pod. red. svjašč. Georgija Kočetkova – Moskva : Svjato-Filaretovskaja moskovskaja vysšaja pravoslavno-christianskaja škola, 2001, s. 18.

*ale toho, ktorý ma poslal. Ak niekto chce plniť jeho vôľu, spozná, či je toto učenie z Boha, alebo či hovorím sám od seba. Kto hovorí sám od seba, hľadá svoju vlastnú slávu. Ale kto hľadá slávu toho, ktorý ho poslal, ten je pravdivý a niet v ňom nepravosti”.*³⁰ Christove podobenstvá boli vo väčšine prípadov originálne a nemali priame paralely v existujúcich rabínskych zdrojov. Na rozdiel od Christa museli saduceji potvrdiť všetky svoje názory s odvolaním sa na autoritatívny text Tóry, zatiaľ čo farizeji sa tiež opierali na ústnu tradíciu. Christos však neprišiel zrušiť Mojžišov Zákon, ako sa obávali farizeji, ale práve ho naplniť. „*Nemyslite si, že som prišiel zrušiť Zákon alebo prorokov. Neprišiel som zrušiť, ale naplniť.*“³¹ Christos priniesol nový, prorocký pohľad na Starú Zmluvu, kritizujúc farizejov a sadukejov. Ako príklad môžeme uviesť ako Christos obviňuje farizejov, že zanedbávajú prikázanie ctiť otca a matku svoju, ale na druhej strane dôsledne dodržiavali rituálnu očistu pred jedlom, ktorá bola súčasťou „tradície starších“ (παράδοσις προεσβυτέρων), čiže ústnej tradície o ktorej Stará Zmluva mlčí.³²

Kázanie Isusa Christa spôsobovalo v ľuďoch dve reakcie: niektorí, podobne ako apoštoli, sa stali Jeho učeníkmi a nasledovali ho všade. Iní zase podobne ako členovia Židovského Sinedrionu ho považovali za Bohorúhača a robili všetko preto, aby sa Ho čo najskôr zbavili. Pre apoštolov bolo učenie Christa viac než

³⁰ Jn 7, 15 – 19.

³¹ Mt 5, 17.

³² Potom sa k nemu zhromaždili farizeji a niektorí zákonníci, čo prišli z Jeruzalema. Všimli si, že niektorí z jeho učeníkov jedia chlieb nečistými, to znamená neumytými, rukami. Farizeji a všetci židia dodržiavajú totiž tradície predkov a nezačnú jesť, kým si až po zápätie neumyjú ruky. Po návrate z trhu nejedia, kým sa neobmyjú. Je aj veľa ďalších zvykov, ktoré prijali a ktorých sa pridŕžajú: oplachovanie pohárov a šálok, hrncov a medených nádob. Preto sa ho farizeji a zákonníci spýtali: Prečo tvoji učeníci nedodržiavajú tradície predkov a jedia chlieb nečistými rukami? On im odpovedal: Veru, výstižné proroctvo o vás pokrytcoch vyslovil Izaiáš, ako je napísané: Tento ľud ma ctí perami, ale jeho srdce je odo mňa ďaleko. Zbytočne ma však uctieva, lebo ľudské príkazy podávajú ako náuku. Opustili ste Božie prikázanie a pridŕžate sa ľudského podania. A dodal: Šikovne rušíte Božie prikázanie, aby ste zachovávali svoju tradíciu. Veď už Mojžiš povedal: Cti si svojho otca a svoju matku! A: Kto zlorečí otcovi alebo matke, musí zomrieť. No vy hovoríte: Ak niekto povie otcovi alebo matke: To, čím ti mám pomáhať, je korban, čiže obetný dar, už mu viac nič nedovolíte urobiť pre otca alebo matku. Takto tradíciou, ktorú odovzdávate ďalej, rušíte Božie slovo. A robíte veľa podobných vecí. (Mk 7, 1 – 13.)

len nejaká interpretácia Starej Zmluvy, bola to jediná cesta, ktorá vedie človeka ku spásu. Vystihujú to aj slová apoštola Petra: „*Pane, ku komu by sme šli? Ty máš slová večného života a my sme uverili a spoznali, že ty si Boží Svätý*“.³³

Pre Christa bolo mimoriadne dôležité to, ako Jeho slovo a Nebeskom Kráľovstve vnímali a počúvali ľudia, pretože každá duša prijímala jeho slová inak, podobne ako to Christos vysvetľoval v podobenstve o rozsievачovi.³⁴ Beseda, ktorá bola obrátená k srdcu individuálneho poslucháča bola najdôležitejšou časťou Jeho katechizácie. Ako príklad môžeme uviesť Máriu, ktorá sedela vo svojom dome pri Jeho nohách a počúvala, čo Christos hovorí.³⁵ Môžeme predpokladať, že niečo podobné a veľmi dôležité sa stalo aj v srdci farizeja Nikodíma, ktorý bol členom židovskej veľrady a prišiel za Christom potajomky pod rúškom noci.³⁶ Nie je náhoda, že Nikodém potom obhajuje Christa pred farizejmi³⁷ a nakoniec Ho prišiel aj pochovať³⁸. Každé, hoci len kratučké osobné stretnutie s Christom dokázali v človeku zapáliť oheň viery. Katechizácia u Christa bola predovšetkým dôverným stretnutím, dialógom, v ktorom odpovedal na otázky učeníkov a na druhom mieste to bol monológ kazateľa. Katechéza Christa bola v prvom rade odpoveďou na otázky učeníkov „čo robiť?“ ako ďalej žiť?“ Už svätý Ján Krstiteľ si uvedomoval, že akékoľvek odvolávanie sa na pokánie môže byť len prázdnu frázou pokiaľ nebola daná jasná odpoveď na to čo má človek robiť, aké plody pokánia od nás osobne Boh žiada. Ako svedčí evanjelista Lukáš, svätý Ján Krstiteľ ma odpoveď pre každého: napríklad pre výbercov daní odporúčal, aby nevyberali viac ako majú stanovené, vojakom, aby neubližovali obyvateľstvu. Niektorí podobne ako farizeji, však

³³ Jn 6, 68.

³⁴ Pozri Mk 4 3 – 20.

³⁵ Ako išli ďalej, vošiel do jednej dediny, kde ho prijala do domu istá žena menom Marta. Mala sestru, ktorá sa volala Mária. Tá si sadla Pánovi k nohám a počúvala jeho slová. Marta však mala plné ruky práce s obsluhou. Zrazu zastala a povedala: Pane, nedbáš, že ma sestra nechá samu obsluhovať? Povedz jej, aby mi pomohla! Pán jej však povedal: Marta, Marta, staráš sa a znepokojuješ pre mnohé veci, a potrebné je len jedno. Mária si vybrala dobrý podiel, ktorý sa jej neodníme. (Lk 10, 41 – 42.)

³⁶ Pozri Jn 3, 1 – 21.

³⁷ Pozri Jn 7, 50.

³⁸ Pozri Jn 19, 39.

neuvažovali nad otázkou čo robiť, ako zmeniť svoj život, ale z vypočítavosti sa domnievali, že hriech môžu zmyť fyzickým ponorením sa do vody a takto uniknúť spravodlivému Božiemu súdu.³⁹ Takýchto ľudí Ján varoval, že je nemožné len telesným umytím získať od Boha odpustenie a že je nevyhnutná úprimná túžba zmeniť svoj život. Už samotné pomenovanie „kázanie krstu pokánia“⁴⁰ s cieľom odpustenia hriechov poukazuje na tú skutočnosť, že krst v Novej Zmluve bo neoddeliteľne spojený s kázaním a pokáním.⁴¹

Katechizácia Christa sa dá rozdeliť na prikázania ktoré sú adresované všetkým a na poučenia, ktoré Christos dáva tým, ktorý sa na Neho obracali s osobnou otázkou. Ako príklad môžeme uviesť bohatého mladého muža: „Učiteľ dobrý, čo mám robiť, aby som získal podiel na večnom živote?“⁴² Christos mu spočiatku podáva aby sa držal Mojžišovho zákona, pretože je adresovaný všetkým a je základom života s Bohom. Mladík mu na to odpovedal, že všetko toto dodržiava už od svojho detstva. „Vtedy sa Ježiš naňho s láskou zahľadel a povedal mu: Jedno ti chýba. Chod', predaj všetko, čo máš, daj chudobným a budeš mať poklad v nebi. Potom príď a nasleduj ma!“⁴³ Christos videl, že jeho duša je pripravená odstrániť poslednú bariéru na ceste k Bohu – bohatstvo.

Pre Christa bolo každé miesto vhodné na kázanie o Nebeskom Kráľovstve. Tak ho nájdeme sedieť na vrchole hory, kde kázal množstvu ľudí, ktorí ho počúvali.⁴⁴ Na inom mieste zas nastúpil do loďky a učil národy priamo z mora, kvôli tomu, že na brehu sa zišlo obrovské množstvo ľudí, ktorí ho chceli vidieť aj počuť. Často ho vidíme katechizovať v synagógach, kde vysvetľoval Písmo

³⁹ „Vtedy prichádzali k nemu obyvatelia Jeruzalema, ba celého Judska a celého okolia Jordánu. Vyznávali svoje hriechy a on ich krstil v rieke Jordán. Keď zbadal, že aj mnohí farizeji a saduceji prichádzajú k jeho krstu, povedal im: Vretničie plemeno, kto vám ukázal, ako uniknúť pred budúcim hnevom? Prinášajte ovocie primerané pokániam. Pozri Mt 3, 6 – 9.

⁴⁰ Pozri Sk 13, 24; Mk 1, 4.

⁴¹ GAVRILJOK, P. 2001. *Istoriya katechizacii v drevnej cerkvi*. Pod. red. svjašč. Georgija Kočetkova – Moskva : Svjato-Filaretovskaja moskovskaja vysšaja pravoslavno-christianskaja škola, 2001, s.18 – 20.

⁴² Mt 10, 17.

⁴³ Mt 10, 21.

⁴⁴ Mt 5 – 7.

nie len obyčajným ľuďom, ale aj rabínom a tiež aj v Jeruzalemskom chráme. Po vzore Isusa Christa, ktorý chodil z miesta na miesto a ohlasoval Evanjelium, pokračovali aj Jeho učeníci.⁴⁵

SUMMARY

Looking at the early Christian catechesis, it is necessary to draw on the basic pedagogical principles of Jesus Christ. He as a model of a pedagogue, a teacher and a spiritual model is a prime example of motivation for all other teachers, catechists. The basic factor of teaching in the person of Christ is living faith, accompanied by miracles. In learning and access to people, we see simplicity and personal accessibility, regardless of age and thought. On the basis of the information we have studied, we can point out that any place for catechesis was appropriate for Christ. Even the environment in which he was located gave him the opportunity to pedagogically motivate and, on the basis of the created visible world, to give examples and parables that simply explained what Heaven and Kingdom are. Christ had publicly preached to all who listened to him, but also personally, and he responded to an impulse or a particular question of some man. We have all the basic pedagogical and catechetical ways of Christ with precise quotations from the Holy Scripture.

Zoznam bibliografických odkazov

BEYER, H.W. 1965. *Katichéo*. Theological Dictionary of the New Testament. Grand Rapids : Eerdmans 1965, diel 3. s. 638 - 640.

⁴⁵ Pozri PILKO, J. 2017. *Cirkev v čase svätých apoštolov*. In: Biblia a współczesność [elektronický zdroj] : teologiczne, kanoniczne, socjalne i społeczne przesłanie Biblii dla współczesności : II. rocznik : Kasztel w Szymbarku k. Gorlic, 13.11.2017, Gorlice : Diecezjalny ośrodek kultury prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2017, online, s. 148 – 152.

- Filon Alexandrijskij. 1994. *O Posolstve k Gaju. Josif Flavij Protiv Flakka. O Drevnosti evrejskogo naroda. Protiv Apiona*. Vyd. Gešarim – Mosty kultury 1994, s. 51 – 112. ISBN 5 -7349-0021-4.
- GAVRILJOK, P. 2001. *Istorija katechizacii v drevnej cerkvi*. Pod. red. svjašč. Georgija Kočetkova – Moskva : Svjato-Filaretovskaja moskovskaja vysšaja pravoslavno-christianskaja škola, 2001, ISBN 5-89100-040-7.
- PILKO, J. 2017. *Cirkev v čase svätých apoštolov*. In: *Biblia a współczesność : teologiczne, kanoniczne, socjalne i społeczne przesłanie Biblii dla współczesności : II. Rocznik*. Kasztel w Szymbarku k. Gorlic, 13.11.2017. [online]. Gorlice : Diecezjalny ośrodek kultury prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2017. s. 148-152, Dostupné z: http://www.okp-elpis.pl/book,open,2486,0,BIBLIA_A_WS-P%C3%93%C5%81CZESNO%C5%9A%C4%86%E2%80%9D___TEOLOGICZNE__KANONICZNE__SOCJALNE_I_SPO%C5%81ECZNE_PRZES%C5%81ANIE_BIBLII_DLA_WSP%C3%93%C5%81CZESNO%C5%9ACI___II_rocznik.html ISBN: 978-83-63055-54-7.
- ZOZULAK, J. 2001. *Katechetické poslanie Cirkvi*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity, 2001, 91 s. Séria: Patrystická knižnica 1, ISBN 80-8068-058-2 .

CATECHIZATION AS AN ENTER THROUGH THE DOOR TO THE NEW TESTAMENT CHURCH

Ján PILKO, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, jan.pilko@unipo.sk, 000421517724729

Abstract

In this article, we will try to outline the catechesis of Jesus Christ. First, we analyze basic key terms such as the Greek words catechesis, catechesis. In the next part, we are devoting our way to the catechesis of Jesus Christ and his pedagogical mastery in teaching simple people as well as educated rabbis.

Key words

Jesus Christ, catechesis, Kingdom of heaven, apostle, nation